

Pohjoismaisen sosiaalipedagogiikan olemusta etsimässä

Kaarina Ranne-Lundmark

Suomalaisten ja ruotsalaisten asiantuntijoiden näkemykset sosiaalipedagogiikasta

Sosiaalipedagogiikka terminä on verraten uusi Suomessa. Implisiittisesti se on sisältynyt sekä yhteiskuntatieteelliseen että kasvatustieteelliseen ajatteluun. Sosiaalipedagogiikan käytännön toteutumismuodot ja ns. sosiaalipedagoginen orientaatio ovat olleet ammattihenkilöiden, esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden ja opettajien sekä myös nuoris- ja kulttuurityössä toimivien ns. hiljaisena tietona. Ilmaistuksi, eksplikoiduksi sosiaalipedagogiikan ovat Suomessa nostaneet Juha Hämäläinen ja Leena Kurki. Juha Hämäläinen on tutkinut erityisesti saksalaisen sosiaalipedagogiikan oppihistoriaa. (Hämäläinen 1995.) Leena Kurki on puolestaan perehtynyt romaanisen kielialueen sosiaalipedagogiikan ilmentymismuotoihin ja teoreettiseen ajatteluun. Kurki käyttääkin usein sosiaalipedagogiikka-termin yhteydessä termiä sosio-kulttuurinen innostaminen. (Kurki 2000.)

Oman tutkimukseni tavoitteena on ollut selvittää sitä, miten Suomessa ja Ruotsissa asiantuntijat määrittävät ja tulkitsevat sosiaalipedagogiikkaa. Asiantuntijoina on kolme suomalaista ja kolme ruotsalaista sosiaalipedagogiikan edustajaa. Ns. avainasiantuntijat, Suomessa Juha Hämäläinen ja Ruotsissa Anders Gustavsson nimesivät kaksi muuta asiantuntijaa. Suomalaisista tulivat valituiksi Leena Kurki ja Leo Nyqvist, ruotsalaisista Stig-Arne Berglund ja Hans Halberg. Dokumenttiaineistona olen käyttänyt paitsi haastattelemieni asiantuntijoiden kirjallista tuotantoa, myös muuta, lähinnä Suomessa ja Ruotsissa julkaistua sosiaalipedagogiikkaa käsittelevää kirjallisuutta. Tanskalai-

sen Bent Madsenin kirjallista tuotantoa en ole voinut sivuuttaa valitesani tutkimuksen dokumenttiaineistoa. Näen hänen teoreettisella ajattelullaan olevan merkitystä käytännön sosiaalipedagogiikan muotoutumisessa paitsi Tanskassa myös Pohjoismaissa yleensä. Kaiken kaikkiaan sosiaalipedagogiikan alaan luettavaa kirjallisuutta on Suomessa ja Ruotsissa julkaistu toistaiseksi vähän.

Tutkimukseni eräänä käytännöllisenä tavoitteena on lisätä sekä kotimaista että pohjoismaista dialogia sosiaalipedagogiikasta tieteenä, oppialana, -aineena ja käytännön orientaationa. Näen pohdinnan ja keskustelun sosiaalipedagogiikan käsitteellisestä sisällöstä sekä sosiaalipedagogiikan roolista tärkeänä juuri tässä monin tavoin murroksessa olevassa yhteiskunnassa ja maailmanajassa.

On haastavaa miettiä ja kehittää uutta toimintaideologiaa ja uutta toimintatapaa mm. kasvatus-, sosiaali- ja terveysalan työhön ja käyttäen hyväksi sosiaalipedagogiikkaa sekä oppiaineena että orientaatioperustana. Tämä haaste on minulle henkilökohtainen työskennellessäni ammattikorkeakoulun opettajana sosiaali- ja terveysalan koulutuksessa. Näin muodoin koen olevani myös etsimässä omaleimaisia muotoja ammattikorkeakoulupedagogiikalle. Onhan ammattikorkeakoulutuksen keskeiseksi tehtäväksi määritelty mm. työelämän toimintamuotojen ajanmukaistaminen ja kehittäminen. Juuri ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutusohjelman toteutuneiden opetussuunnitelmien myötä sosiaalipedagogiikka on alkanut saada käytännön ilmenemis- muotoja yhä enenevästi myös Suomessa. Pidän myös oleellisena käyttökelpoisen ammattikorkeakoulupedagogiikan luomisessa elävää ja monipuolista yhteistyötä tiedekorkeakoulujen sosiaalipedagogiikan asiantuntijoiden kanssa. Foorumin tälle yhteistyölle tarjoaa mm. Suomen sosiaalipedagoginen seura ja seuran julkaisema Sosiaalipedagoginen aikakauskirja.

Miten sosiaalipedagogiikka toteutuu tämän päivän yhteiskunnassa

Olen tutkimukseni asiantuntijahaastatteluisissa erottanut neljä eri teema-alueita. Ensimmäinen teema-alue keskittyy asiantuntijoiden omaan taustafilosofiaan sosiaalipedagogiikkaan nähden. Toinen teema-alue liittyy sosiaalipedagogiikan rajankäyntiin suhteessa eri tieteesiin. Kolmas teema-alue pyrkii löytämään vastauksia siihen, miten sosiaali-

pedagogiikka tämän päivän yhteiskunnassa toteutuu ja ilmentyy. Neljäs teema-alue käsittää sen miten asiantuntijat näkevät sosiaalipedagogiikan todentuvan tulevaisuudessa.

Keskityn tässä artikkelissa käsittelemään tutkimukseni kolmannen teema-alueen tuloksia. Käsiteltävän teeman kysymysten kautta etsin vastauksia siihen, minkälaisen yhteiskunnallisten ilmiöiden ja ongelmien käsittelyyn sosiaalipedagogiikka soveltuu ja mitä kriteereitä asiantuntijat asettavat sosiaalipedagogiselle interventiolle eli väliintulolle ihmisten/asiakkaiden elämään.

Kuuden asiantuntijan valinta on perusteltavissa siitä käsin, että sekä Suomessa että Ruotsissa on julkaistu toistaiseksi varsin vähän sosiaalipedagogiikkaa koskevaa kirjallisuutta. Suomalaisista Hämäläinen ja Kurki ovat ainoat sosiaalipedagogiikkaa teoreettisesti ja kirjallisesti lähestyneistä asiantuntijoista. Samoin ruotsalaisista Gustavsson ja Berglund edustavat asiantuntijoita, joilta on ilmestynyt sosiaalipedagogiikkaa koskevaa kirjallisuutta. Nyqvist suomalaisista ja Halberg ruotsalaisista edustavat em. praktisempaa linjaa; Nyqvist on perehtynyt sosiaalipedagogiikan käsitteeseen ja ilmenemismuotoihin ollessaan yliopisto-opettajien vaihdossa Göteborgissa Ruotsissa ja Halberg on toiminut ensin käytännön sosiaalityöntekijänä ja työskentelee nykyisin Malmön yliopiston sosiaalipedagogiikan opettajana. Saatua haastatteluaineistoa on tutkimuksessani peilattu myös Lisbeth Erikssonin ja Ann-Marie Markströmin ruotsalaisen sosiaalipedagogiikan kokoavaan katsaukseen (Eriksson & Markström 2000).

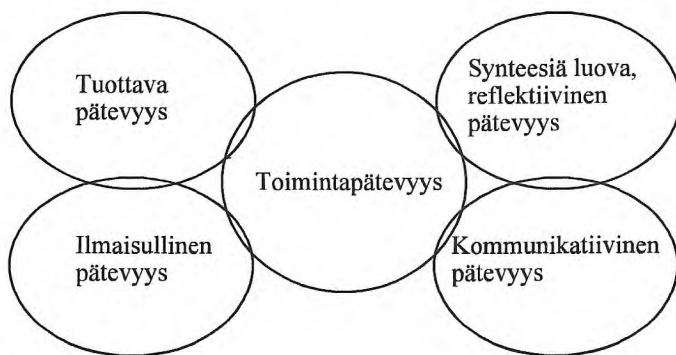
Mitä ovat sosiaalipedagogisen orientaation ehdot

Huomattavaa on, että sosiaalipedagoginen tietämys on esiintynyt sosiaalialan ammatillisessa työssä ns. hiljaisena tietona, ilman sen tarkempaa erittelyä. Keskustelu, ilmaisu, kirjoittaminen ja opiskelu tuovat jäsenystä ja profiilia käsitteelle sosiaalipedagogiikka. Brown ja Duguid ovat tutkineet tietoa organisaatiossa ja erottaneet hiljaisen tietämyksen (tacit) ja eksplisiittisen (explicit). He käyttävät näistä tietämyksen alueista myös termejä tahmea (sticky) ja liukas (leaky). Nämä näkemykset tietämyksestä edustavat kahta eri näkökulmaa, joista käsin tietämystä organisaatiossa on tarkasteltu. Brown ja Duguid pyrkivät löytämään yhden perspektiivin, joka selittää molemmat tietämyksen

lajit. He tulevat johtopäätökseen, että hiljainen tietämys on eksplisiittisen tietämyksen komponentti. (Brown & Duguid 2001, 198–213.) Tästä näkökulmasta tulee perustelluksi se, että monet ammattihenkilöt, perehdyttyään sosiaalipedagogiikan substanssiin, toteavat ”aina työkennelleensä sosiaalipedagogisesti”.

Sosiaalipedagoginen orientaatio, suuntautuminen, syntyy sosiaalipedagogiikkaa opiskelemalla. Opiskelun kautta opiskelija perehtyy sosiaalipedagogiikan itseymmärrykseen ja tällä tavoin orientaatio sisäistyy. Teorian opiskelu on välttämätöntä sosiaalipedagogisen orientaation omaksumiselle. Teoria tuottaa käsitteistön. Sosiaalipedagoginen orientaatio voi olla koko työyhteisön yhteinen. Päivähoidossa, nuorisotyössä ja sosiaalityössä voidaan valita sosiaalipedagoginen orientaatio. Työntekijällä tulee olla käytännössä professionaalista vapautta. Se merkitsee mahdollisuutta innovatiivisuuteen, rohkeaan ja luovaan työotteeseen. (Hämäläinen 1999, haastattelu.)

Nyqvistin mukaan sosiaalipedagoginen orientaatio ei toteudu esimerkiksi case work -tyyppisessä sosiaalityössä. Sosiaalipedagoginen orientaatio edellyttää kollektiivisuutta, yksilöiden ja ryhmien sosiaalisten taitojen lisäämistä, eräänlaista ”varustamista”. Nyqvist viittaa tässä yhteydessä Madsenin malliin, missä sosiaalipedagoginen orientaatiooperusta kuvataan kukkana (ks. kuvio 1).

Kuvio 1. Keskeiset sosiaalipedagogiikan asiantuntijan pätevyysalueet (Madsen 1993, 230)

Madsenin kukan keskiössä on sosiaalipedagogiikan ammattihenkilön toimintapätevyys. Se saa erilaisia painotuksia ja muotoja riippuen siitä, missä määrin mikäkin terälehtenä kuvattu pätevyysalue korostuu

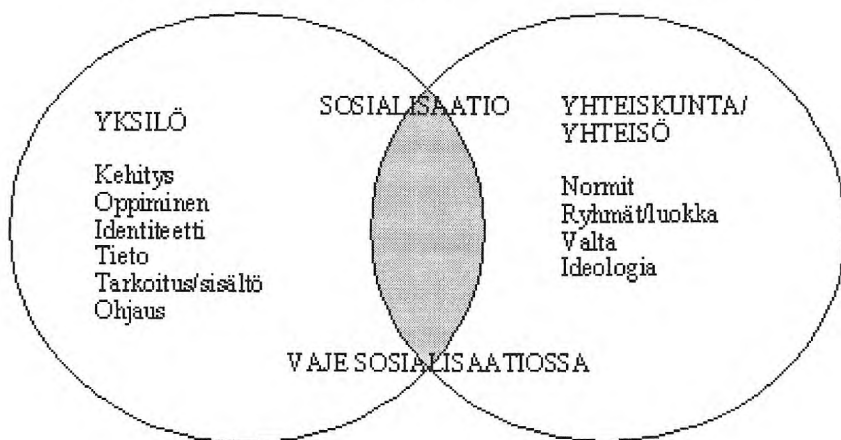
ammattihenkilön toiminnassa. Tuottava pätevyys tarkoittaa lapsen/nuoren/aikuisen sosiaalisen ympäristön muokkaamista käyttäen tilanteeseen sopivia menetelmiä. Tuottava pätevyys sisältää mm. kyvykkyyden ratkaista erilaisia arkipäivän tilanteita yhdessä asiakkaan kanssa. Ilmaisullinen pätevyys edustaa toimintapätevyyden emotionaalista ja esteettistä ulottuvuutta. Ammattihenkilö käyttää sanallisen viestinnän, musiikin, kuvallisen ilmaisun, luovan liikunnan ja draaman menetelmiä. Tällä tavoin hän eläytyy lapsen/nuoren/aikuisen elämysmaailmaan ja auttaa häntä vapauttamaan itsestään uusia voimavaroja. Kommunikatiiviseen pätevyyteen sisältyy kyky toimia luottamuksellisessa vuorovaikutuksessa sekä ”asiakkaan” että toisten ammattihenkilöiden kanssa. Tähän pätevyysalueeseen liittyy myös kyky toimia tulkkina erilaisten toimintakulttuurien välillä. Usein sosiaalipedagogiikan ammattihenkilö toimiikin eräänlaisessa välimaastossa (gränslandet) epävirallisen ja virallisen, yksityisen ja julkisen välillä. Analyyttisen, synteisiä luovan pätevyuden avulla työntekijä pohtii ja jäsentää toimintaansa, nostaa toimintansa tarkastelun laajempaan, teoreettiseen perspektiiviin. Hän tekee johtopäätöksiä toimintansa luonteesta ja vaikutuksesta sekä pyrkii kehittämään työelämää ja työkäytäntöjä. (Järvenreuna et al. 2000, 12.)

Nyqvistin mukaan ns. Madsenin kukka on hyvä selitys sosiaalipedagogiselle orientaatiolle (Nyqvist 2000, haastattelu). Malli osoittaa, mitä sosiaalipedagogisessa koulutuksessa vaaditaan ja mitä alueita koulutuksessa otetaan huomioon. Perinteinen sosiaalityö keskittyy puhokommunikaatioon ja tapahtuu enemmän teoreettisella tasolla. Se jättää vähemmälle huomiolle ammattihenkilön manuaaliset ja ekspressiiviset taidot. Sosiaalipedagogiseen orientaatioon kuuluu käytännön toiminta. Oettaessa huomioon Madsenin mallin kaikki osa-alueet korostuu ajatus, että ihminen ei ole pelkästään ajatteleva, vaan myös toimiva olento.

Kurki näkee sosiaalipedagogisen orientaation edellytyksenä, että teoria ja filosofia muuttuvat käytännön toiminnaksi. Hänen mukaansa sosiaalipedagogisessa orientaatiossa pitäisi näkyä sekä sosiaalinen että pedagoginen. Edelleen sosiaalipedagogisen orientaation kriteerit ovat sekä ongelmakohtaisia että tilannesidonnaisia. Eräs sosiaalipedagogisen orientaation kriteeri on, että lähdetään siitä tilanteesta, missä asiakas/ihminen/ryhmä on; lähdetään ajasta, hetkestä, ihmisten sosiaalisesta viitekehystä toisin sanoen ihmisten arjesta ja toimitaan yhdessä ihmisten kanssa. Sosiaalipedagogisen orientaation lähtökohtana on, että ihminen/asiakas itse on oman elämänsä asiantuntija ja subjekti. Sosiaalipedagogisen orientaation omaava työntekijä jäsentää, helpottaa, tukee,

herättelee ja motivoi ihmisen/asiakkaan omaa kykyä. (Kurki 2000, haastattelu.)

Anders Gustavssonin mukaan sosiaalipedagogisen orientaation mukaisessa tarkastelussa on kyse yksilön/ryhmän sosialisointien suostuisten edellytysten tarkastelusta ja/tai sosialisointien vajeen uhan tai jo tapahtuneen vajeen tarkastelusta (ks. kuvio 2). Sosialisointien vajeita tutkittaessa on tärkeää kiinnittää huomiota tekijöihin, jotka vaikuttavat yksilöiden/ryhmien joutumiseen marginaaliasemaan yhteiskunnassa. Niin ikään on syytä tarkastella myös niitä suotuisia tekijöitä, jotka estävät yksilöiden/ryhmien marginalisoitumista. Tässä yhteydessä Gustavsson viittaa mm. taloudellisten olosuhteiden merkitykseen.

Kuvio 2. Sosiaalipedagogisen tarkastelun keskeiset teoreettiset käsitteet (Gustavsson 2000, haastattelu)

Gustavssonin mukaan eri ryhmien kanssa tehtävään työhön on laadittava kullekin ryhmälle omat sosiaalipedagogiset ohjelmansa. Tämä koskee lapsia, nuoria, vammaisia, maahanmuuttajia, vanhuksia. Hän näkee, että sosiaalipedagogiseen ohjelmaan voidaan sisällyttää mm. vaihtoehtoisten pedagogiikkojen menetelmiä. (Gustavsson 2000, haastattelu.)

Stig-Arne Berglundin mukaan sosiaalipedagogisessa orientaatioissa on tärkeää avoin asennoituminen ihmisiin ja erilaisiin menettelytapoihin. Hän näkee edellä mainitut oleellisempina kuin diagnoosien teon. Sosiaalipedagogisessa orientaatioissa on tärkeää välttää yksinkertaistettua ihmiskäsitystä ja yksinkertaistettua ongelmien käsittelytapaa. Oleellista on luoda vuorovaikutussuhde asiakkaan/lapsen/nuoren ja

työntekijän välille. On syytä välttää nopeita probleeman määrittelyjä ja teoretisointeja. Sosiaalipedagogiselle orientaatiolle on tyypillistä, että työntekijä luo pysyvän, riittävän pitkän suhteen asiakkaan kanssa. Kontakti edellyttää yhteistyötä, vaikuttamista, mahdollisuutta muuttaa eli toisin sanoen vaikuttamista siihen, mitä asiakkaan elinpiirissä tapahtuu. Tämä taas puolestaan edellyttää sosiaalipedagogisesti suuntauneelta työntekijältä luottamusta asiakkaaseen, rohkeutta ja jatkuvaa itsearviointia. Berglundin mukaan on vaarana, että epävarmalle, labiilille asiakkaalle voi tulla tunne ”olla jotakin”, mikäli hänen probleemansa diagnosoidaan tietyllä nimellä. Epävarmuus vahvistaa asiakkaan elämistä negatiivisten odotusten mukaisesti: olla paras merkitseekin olla huonoin – olla hyvä rikoksissa, päihteiden käytössä ja väkivaltaisissa teoissa. Oleellista olisikin kysyä esimerkiksi rikoksissa ”hyväلتä”: ”Mitä muuta sinä osaat?”

Berglundin mukaan sosiaalipedagogiselle orientaatiolle on tyypillistä väljyys, tilan anto (handlingsutrymme), kasvun mahdollisuus (tillväxt) ja muutoksen ilmapiiri (förändringsluft). (Berglund 2000, haastattelu.)

Halbergin mukaan sosiaalipedagogisessa orientaatioissa ammattihenkilöltä edellytetään ”kanssaihmissyyttä” (medmänsklighet), kaiken kaikkiaan kunnioittavaa asennoitumista asiakkaaseen ja tunnustuksen antamista asiakkaalle. Edelleen sosiaalipedagoginen orientaatio edellyttää työntekijältä organisointikykyä, empatiakykyä ja taitoa reflektoida.

Yhteenvetona asiantuntijoiden näkemyksistä voidaan todeta, että sosiaalipedagoginen orientaatio edellyttää sekä teoreettista että käytännöllistä lähestymistapaa. Sosiaalipedagoginen orientaatio sisäistyy opiskelun avulla. Suomessa sosiaalipedagogiikkaa voi opiskella yliopistollisena arvosanan Kuopion yliopistossa. Tampereen yliopistossa sosiaalipedagogiikan opiskelu on sosiaalityön yhteydessä, ja lisäksi sosiaalipedagogiikassa on ollut syksystä 2001 alkaen 25 opintoviikon laajuinen opintokokonaisuus, jonka yliopiston opiskelijat voivat valita tutkinnon sivuaineeksi. Ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutusohjelmiin, sosionomi (AMK)-koulutukseen, on kahdeksaan eri ammattikorkeakouluun sisällytetty sosiaalipedagogiikka oppiaineena tai orientaatioperustana. Satakunnan ammattikorkeakoulussa sosiaalipedagogiikka on opetussuunnitelmassa paitsi oppiaineena myös orientaatioperustana.

Sosiaalipedagoginen orientaatio lähtee asiakkaan/ryhmän arjesta. Se kunnioittaa asiakkaan/ihmisen subjektiutta, sisältäen näkökulman asiakkaan asiantuntijuudesta oman elämänsä suhteen. Sosiaalipedagogi-

nen suhde edellyttää jatkuvuutta ja asiakassuhteessa pyritään välttämään diagnosointia. Sosiaalipedagoginen orientaatio sisältää kollektiivisuuden, yhteisöllisen näkökulman. Se on yksilöiden ja ryhmien sosiaalisten taitojen lisäämistä, eräänlaista varustamista. Sosiaalipedagoginen orientaatio pyrkii tukemaan yksilöiden ja ryhmien suotuisaa sosialisatiota ja estämään sosialisatiota, marginalisatiota. Sosiaalipedagogiikassa teoria ja filosofia muuttuvat käytännön toiminnaksi. Vasta silloin voidaan puhua sosiaalipedagogisesta orientaatiosta. Sosiaalipedagoginen toimija/työntekijä on asiakkaan kanssaihminen, rinnalla kulkija (medmänniska), jolla on kyky empatiaan ja itsereflektioon.

Minkälaisten yhteiskunnallisten ilmiöiden ja ongelmien käsittelyyn sosiaalipedagoginen orientaatio soveltuu

Hämäläisen mukaan sosiaalipedagoginen orientaatio ei sovellu yhtä hyvin kaikkien sosiaalisten ongelmien kohtaamiseen. Esimerkiksi toimeentulo ja asunto-ongelmat vaativat poliittisia, rakenteellisia ratkaisuja. Kuitenkin kaikkiin sosiaalisiin ongelmiin sisältyy myös pedagoginen näkökulma: ihmisenä kasvamisen ja elämänhallinnan näkökulma. Sosiaalipedagoginen työ voi ulottua ihmisen koko elinkaarille. Saksalaisen sosiaalipedagogiikan uusimmissa tulkinnoissa myös vanhusten kanssa tehtävä työ voi lähteä sosiaalipedagogisesta orientaatiosta. (Hämäläinen 1999, haastattelu.)

Nyqvistin mukaan sosiaalipedagoginen orientaatio sopii hyvin monenlaisten sosiaalisten ongelmien käsittelyyn. Hän korostaa ennaltaehkäisyn näkökulmaa sosiaalipedagogisen lähestymistavan yhteydessä. Sosiaalipedagogiikka sopii sellaisten sosiaalisten ilmiöiden ja ongelmien käsittelyyn, missä yksilön ja ryhmien kohdalla on vaarana syrjäytyminen tai on jo tapahtunut syrjäytymistä. Esimerkkeinä voidaan mainita päihteiden väärinkäyttö, rikollisuus ja psyykkiset vaikeudet.

Nyqvist erottaa koulupedagogiikan ja sosiaalipedagogiikan toisistaan. ”Kategorisesti sosiaalipedagogiikka ei ole normaalia koulupedagogiikkaa eikä erityispedagogiikkaa. Se on normaalia sosiaalistamista ja kvalifioimista. Kuitenkaan tämä ei sulje pois sitä, etteikö kouluissa voitaisi tehdä työtä syrjäytymisen uhan alla elävien yksilöiden ja ryhmien parissa.” (Nyqvist 2000, haastattelu.)

Kurjen mukaan sosiaalipedagogiikka sopii kaikkien yhteiskunnallisten ilmiöiden tarkastelun ajattelumalliksi. Hän näkee sosiaalipedagogiikan paitsi ajattelumallina, eräänlaisena katseena. On tärkeää luoda sosiaalipedagogisia ohjelmia yhteisöjen kehittämiseen. Sellaiset ohjelmat ovat tarpeen, missä tuetaan ihmisten elämää arjessa. Sosiaalipedagogiset ohjelmat ovat laajoja kokonaisuuksia ja niissä voidaan käyttää erilaisia lähestymistapoja.

”Näen sosiaalipedagogiikan kokonaisorientaationa – kantaa ottavana. En osaa sanoa, mihin sosiaalipedagogiikka ei sopisi. Kahdenkeskinen työ esimerkiksi koulukuraattoriyössä ei sinänsä nähdäkseni ole sosiaalipedagogista, vaan terapeutista. Sekin voi kuitenkin liittyä sosiaalipedagogiseen näkemykseen.” (Kurki 2000, haastattelu.)

Gustavsson näkee sosiaalipedagogisen orientaation tarpeellisuuden suhteessa yksilöiden sosialisointiprosessiin (vrt. kuvio 2) ja syrjäytymisen riskin alla elävien ryhmien integroimiseen yhteiskuntaan. Hänen mukaansa sosiaalipedagoginen orientaatio pitäisi saada koulupedagogiikan sisään.

Kun puhutaan interventioista, sosiaalipedagogisesta vaikuttamisesta yksilöiden tai ryhmien elämään, Gustavssonilla on kriittinen näkökulma. Sosiaalipedagogisen intervention pitää olla yksilön/ryhmän puolella ja tavoitella yksilön/ryhmän osallisuutta (delaktighet). Kriittinen reflektio suhteessa väliintuloihin on tärkeää. Ellei työntekijä noudata kriittistä pohdintaa, on vaarana, että sosiaalipedagoginen orientaatio voi muodostua hyvin regressiiviseksi. Työntekijän kriittinen reflektio auttaa mm. tiedostamaan valtaa, mikä interventioihin liittyy. ”Sosiaalipedagogisessa interventiossa pitää ihmisille antaa tilaa tulla sosiaalisiksi omista lähtökohdistaan. Interventiossa pitää sallia vaihtoehtoiset tavat ja suuntaukset.” (Gustavsson 2000, haastattelu.)

Kysyttäessä minkälaisien yhteiskunnallisten ilmiöiden ja ongelmien käsittelyyn sosiaalipedagoginen lähestymistapa on soveltuva, Berglund vastaa: ”Tässä näen joitakin rajoituksia. On selvää, että köyhyyttä, fyysisistä sairautta ja epäoikeudenmukaisuutta ei voi taikoa pois. Kuitenkin vastarinta, itseluottamus, yhteinen kamppailu voivat kohentaa edellytyksiä yhteiskunnallisiin muutoksiin.” (Berglund 2000, haastattelu.)

Kun haastattelussa kysyttiin tapausesimerkkiä sosiaalisesta ongelmasta ja sen ratkaisusta sosiaalipedagogisesta näkökulmasta Berglund ottaa esimerkiksi sosiaalityöntekijän ja opettajan ammatillisen toiminnan sellaisten lasten kanssa, joita pidetään epäsosiaalisina, häirikköinä. Sekä opettajalta että sosiaalityöntekijältä vaaditaan paljon rohkeutta ja kärsivällisyyttä pitää ”kummalliset”, epäsosiaaliset nuoret ja lapset

kiinni tavallisessa elämässä. Hänen mukaansa on olemassa monia ammattihenkilöitä, jotka työskentelevät sosiaalisesti ja pedagogisesti ilman, että tunnistavat sosiaalipedagogisia käsitteitä. Berglundin mukaan lapset ja nuoret ovat kuvailleet näitä työntekijöitä, jotka vaikuttivat positiivisesti heihin ongelmallisissa, vaikeissa tilanteissa: ”kuunteli minua.” ”näki minut.” ”uskoi minuun.” Berglundin mukaan ihmiset ovat aina tärkein asia toisille ihmisille. Ns. coping-tutkimuksessa puhutaan lapselle/nuorelle tärkeistä ihmisistä suojaavina tekijöinä. He ovat ”nähtyneet” kriittisessä elämäntilanteessa olevat. Näillä työntekijöillä on positiivinen vaikutus siihen, miten lapsen/nuoren vaikeuksia on käsitelty. Tässä yhteydessä Berglund käyttää ammattihenkilöstä nimitystä ”voimistava todistaja”. Tällainen on ihminen/työntekijä, joka vahvistaa, kuuntelee, sitoutuu, sanoo asioita, jotka jäävät mieleen ja joka ennen muuta on lapsen/nuoren saatavilla (*finns till hands*).

”Monet lapset ja nuoret elävät toivottomuuden ja rohkeuden puutteen hetkiä. Niissä tilanteissa tarvitaan pedagogisesti suuntautunutta sosiaalista työtä. Ensin tarvitaan käytännöllisiä, pedagogisia ja kognitiivisia metodeja. Vasta myöhemmässä vaiheessa voidaan siirtyä strukturoituihin, psykologisiin menetelmiin. Tarvitaan läheistä kontaktia, riskien eliminointia ja yhteistyötä niiden kanssa, joita ongelma koskee. Jos heti alkuvaiheessa otetaan käyttöön pedanttiset, kirjaimelliset lähestymistavat, voivat ne vahvistaa poikkeavaa käyttäytymistä ja estää positiivisten voimien syntyä. Diagnooseilla ei vielä saavuteta tuloksia lapsen/nuoren ongelman ratkaisun suhteen. Ihmiset ovat kaikkein tärkeimpiä ihmisille. Identiteetti ja itseluottamus luodaan arkipäivän tilanteissa.” (Berglund 2000, haastattelu.)

Halbergin mukaan sosiaalipedagogiikka on sopiva väline sellaisten ongelmien ja ilmiöiden käsittelyyn, joissa on kysymys vallan puutteesta, identiteetin etsinnästä, vuorovaikutuksen ja yhteisöllisyyden puutteesta sekä irrallisuudesta. Edelleen sosiaalipedagoginen orientaatio sopii työskentelyyn, missä asiakas on kyvytön päättämään omista asioistaan. (Halberg 2000, haastattelu.)

Sosiaalipedagoginen orientaatio sopii monenlaisten sosiaalisten ongelmien käsittelyyn. Sosialisaatiotapahtuman vajeen ennaltaehkäisy on alue, missä sosiaalipedagoginen työ on relevanttia. Realistisesti on myös syytä tarkastella niitä rajoituksia, mihin sosiaalipedagogiikka ei sovellu. Tutkimustulokset osoittavat suomalaisten ja ruotsalaisten asiantuntijoiden välillä vallitsevan yhtäläisyyksiä käsityksissä, mihin sosiaalipedagoginen orientaatio on relevantti. Sosiaalipedagogiikan nähdään sopivan sellaisten sosiaalisten ilmiöiden ja ongelmien käsitte-

lyyn, joissa yksilöt ja ryhmät ovat vaarassa syrjäytyä tai joissa on jo tapahtunut syrjäytymistä. Esimerkiksi koulun piiriin nähdään sosiaalipedagogiikan sopivan tukemaan yksilöitä ja ryhmiä, jotka ovat vaarassa syrjäytyä koulu yhteisöstä ja sen perustehtävästä, opiskelusta.

Suunnitellut sosiaalipedagogiset ohjelmat ovat keskeisiä erilaisten ryhmien ja yhteisöjen kehittämisessä. Esimerkkeinä ko. ohjelmista voidaan mainita lähiöissä toteutettavat, asukkaiden osallisuutta ja arjen tukemista korostavat projektit, kouluissa tehtävä sosiaalipedagoginen työ sekä lasten, nuorten ja myös vammaisten kehitystä tukeva sosiaalikeskeinen työ. Ammatilliseen sosiaalipedagogiseen orientaatioon sisältyy arviointi, kriittinen reflektio. Työntekijän kriittinen reflektio omaan ammatilliseen toimintaansa nähden on välttämätöntä tiedostettaessa sitä valtaa, mikä sosiaalipedagogisiin interventioihin, väliintuloihin liittyy. Tässä yhteydessä lapsen/nuoren/perheen/ryhmän subjektiivisen vaaliminen on problemaattinen ja myös paradoksaalinen kysymys. Mitä oikeastaan tarkoittaa Gustavssonin lause: ”Sosiaalipedagogisessa interventiossa pitää ihmisille antaa tilaa tulla sosiaalisiksi omista lähtökohdistaan”? Sosiaalipedagoginen ammatillinen vaikuttaminen edellyttää monitahoista eettistä ja filosofista pohdintaa, mutta kuitenkin vasta käytännön toiminta tekee siitä sosiaalipedagogiikkaa.

Lähteet

Painetut lähteet

- Brown, J. S. & Duguid, P.* 2001. Knowledge and organization: A social-practice perspective. *Organization Science* 12, 198–213.
- Eriksson, L. & Markström, A.-M.* 2000. *Den svärfångande socialpedagogiker*. Lund: Studentlitteratur.
- Hämäläinen, J.* 1995. Sosiaalipedagogiikan oppihistoriallinen kehitys Saksassa. Kuopio.
- Järvenreuna, T., Ranne-Lundmark, K., Rouhiainen-Valo, T. & Vähätupa, M.* 2000. Sosiaalipedagoginen interventio ja tutkimus peruskoulun oppimisympäristössä – Pori-teko-projekti. Satakunnan ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A Tutkimukset 1.
- Kurki, L.* 2000. *Sosiokulttuurinen innostaminen*. Tampere: Vastapaino.
- Madsen, B.* 1993. *Sosialpedagogikk og samfunnsforandring*. Ad Notam Gyldendal.

Painamattomat lähteet

Berglund, S-A. 2000. Haastattelu.

Gustavsson, A. 2000. Haastattelu.

Halberg, H. 2000. Haastattelu.

Hämäläinen, J. 1999. Haastattelu.

Kurki, L. 2000. Haastattelu.

Nyqvist, L. 2000. Haastattelu.